

Ny giv – nya kort?

Under hundraårsperioden 1870–1970 ökade BNP per arbetad timme mer i Sverige än i något annat land. Produktiviteten mätt på detta sätt ökade i Sverige drygt sjuttonfalt, vilket gjorde att den svenska produktiviteten från att ha varit en av de lägsta i Europa utvecklades till Europas högsta. Det var endast USA och Kanada som fortfarande hade högre produktivitet. Under de senaste två decennierna har det blivit uppenbart att Sverige fått allt svårare att producera relativt välstånd. Den svenska ekonomin växer numera klart långsammare än industriländerna i genomsnitt. Denna tendens har dessutom accentuerats sedan mitten av 1980-talet.

I debatten hävdas ofta att en orsak till detta är att de svenska företagen inte längre är lika duktiga som de var på 1950- och 60-talen. Trots att politikerna genom stora devalveringar givit dem ett mycket fördelaktigt kostnadsläge gentemot utlandet har de inte varit kompetenta nog att utnyttja situationen till att tillverka tillräckligt med avancerade produkter för vilka de kan ta så bra betalt att reallönerna fortsätter att stiga i god takt, vinstnivån förblir hög och bytesbalanssituationen stabil.

Tyvärre finns det ett avgörande tankefel i detta resonemang. Ett enskilt företags uppgift är inte att tillverka prisokänsliga produkter på den teknologiska fronten som gör att det klarar av att betala höga reallöner. Ett företags uppgift i ekonomiskt hänseende är, något förenklat, att maximera företagets värde, dvs ägarnas

förmögenhet. Hur detta går till bestäms av företagets institutionella miljö.

Under perioden 1976–82 genomfördes fem devalveringar i Sverige på sammanlagt närmare 40 procent. Den sista av dessa resulterade dessutom i en kraftig undervärdering av den svenska kronan. De återkommande devalveringarna som medel att säkerställa en tillfredsställande konkurrenskraft kom så småningom att betraktas som en självklarhet av många aktörer i ekonomin. Därigenom kunde svenskt näringsliv bibehålla en acceptabel lönsamhet under lång tid utan fortlöpande ansträngningar för att kontinuerligt öka produktiviteten i takt med konkurrenterna i andra länder. Eftersom den nominella lönestelheten i Sverige är stor tog det ändå många år innan devalveringsfördelarna åts upp. Företagen kunde på så sätt surfa länge på devalveringsvågen.

Trovärdigheten i regeringens deklARATION om en fast växelkurs kom egentligen inte att testas förrän i början av 1990. Försvaret av kronan, tidvis till priset av mycket höga räntor, under 1990 och den ensidiga knytningen av kronan till ecun i maj i år har gjort att allt fler nu gör bedömningen att en avgörande institutionell förändring är på gång i Sverige: vid nästa kostnadskris kommer inte näringslivet längre att räddas av gongongen, dvs av en ny devalvering.

Nya institutioner befördrar nya beteenden, vilket gjort att ett omfattande arbete nu dragits igång ute i företagen för att förbättra produktivi-

teten. De kanske mest spektakulära exemplen är ABBs sk T50-projekt och Saabs målsättning att bygga sina personbilar dubbelt så snabbt, men exemplen kan lätt mångfaldigas.

Om produktivetsarbetet blir lyckosamt kan det leda till att vissa förlorar jobbet. För att dessa inte ska drabbas otillbörligt kan stödjande insatser av traditionellt slag behövas. Däremot skulle en intern devalvering av det slag som nu förespråkas från flera håll, dvs en samtidig sänkning av arbetsgivaravgifterna och de offentliga utgifterna, sända helt fel signaler till aktörerna i ekonomin. Den räddande gong-gongen skulle återigen ljuda, visserligen med något anorlunda, men ändå i grunden välkänd, klang. Genom en ny "engångs-åtgärd" ges företagen möjlighet att under ytterligare några år skjuta upp arbetet med att förbättra produktiviteten, och arbetsmarknadens parter kan ännu en tid avstå från att enas om

mer tidsenliga former för lönebildningen.

För att produktivetsökningspotentialen fullt ut ska realiseras måste det stå klart för alla att den nya given också innehåller nya kort: den kortaste vägen till ökad disponibel inkomst och privat förmögenhetsuppbyggnad kommer framdeles att gå via samhälleligt produktiva insatser och inte via det gamla vanliga utnyttjandet av inflationen, diverse asymmetrier i skattesystemet eller en optimal anpassning av det egna beteendet till socialförsäkringsreglerna. Genom en sådan institutionell förändring befordras ekonomins tillväxtkraft. Därmed blir också chanserna på arbetsmarknaden störst för dem som förlorat jobbet till följd av företagets framgångar med att höja produktiviteten. Att fullt ut genomföra denna institutionella förändring är den nya regeringens viktigaste uppgift.

MAGNUS HENREKSON